

**Učebné osnovy rozšíreného vyučovania
výtvarnej výchovy
v 1. - 9. ročníku ZŠ**

Vypracoval: Doc. PhDr. Anton Jusko, CSc.

Koordinoval: PaedDr. Klára Ferliková

Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 9. septembra 1997 rozhodnutím číslo 235/97-151 s platnosťou od 1. septembra 1997.

ÚVOD

Otvorená diferenciácia vzdelávania naplňa princípy demokracie a poskytuje deťom i mládeži možnosť adekvátne uplatniť svoje nadanie a záujmy. Takto bol nabúraný normatívny unifikovaný školský systém, v ktorom je teraz viac voľnosti pri koncipovaní učebných plánov, učebných osnov a vyučovacích projektov.

Paralelne s diferencujúcimi sa triedami (triedy so zameraním) v európskom kontexte základného školstva zrkadlí sa i princíp intencionality, ktorý kladie dôraz na integrovanú výchovu a vzdelávanie. Vo všeobecnosti modelovanie obsahu smeruje k transformácii, redukovaniu obsahov, k integrácii predmetov, a teda aj médií. Prehodnocujú sa hranice pragmatického poznania a výchovného účinku. Vedie to k sebazdokonaľovaniu a sebazvzdelávaniu.

Učebné osnovy výtvarnej výchovy pre triedy s rozšírenou časovou dotáciou svojou otvorenosťou sú schopné prijímať nové impulzy k pragmatickým činnostiam (prinášajúcim artefakt vhodný pre reprezentáciu), k poznaniu, ale najmä k emocionálnemu obohacovaniu prostredníctvom práce s umeleckým dielom.

Každý nadaný žiak by mal v obsahu nájsť model (projekt) vhodný pre svoje individuálne sebaformovanie a sebazdokonaľovanie, adekvátne k veku, k svojim schopnostiam, nadaniu a záujmom. Pritom by si mal zachovať svoju emancipáciu a slobodu.

Triedy s rozšíreným vyučovaním výtvarnej výchovy nebudú suplovať umelecké aktivity výtvarných odborov základných umeleckých škôl. Preto ich osnovy musia byť diferencované a odlišné. Poslaním týchto tried je predovšetkým poskytnúť možnosť výtvarného rozvoja detí zo sociálne slabších vrstiev obyvateľstva, predovšetkým deťom vidieckym, kde ponuka umeleckých aktivít je nepostačujúca.

CIELE

1. Adekvátne so zmenenými prístupmi vo vzdelávaní, aj vo výtvarnej výchove sa musí uplatniť nová filozofia výchovy a vzdelávania. V praxi to znamená permanentne uvažovať o zmysle vybraných úloh, najjednoduchších výtvarných problémoch a projektoch, ktoré v integrite s ostatnými predmetmi vymyslí učiteľ, vo vyšších ročníkoch učiteľ v spolupráci so žiakmi.
2. Koncept elementárnych projektov musí svojou jednoduchosťou, zrozumiteľnosťou a vecnosťou sprístupňovať univerzálne poznávanie sveta prostredníctvom všetkých zmyslov, v ktorom poznávaní jeden môže plniť "vodcovskú" úlohu.
3. Cesta ku globálnosti poznania musí viesť cez koridor emocionality podnietenej zážitkami zo života, z pozorovania, skúseností z činnosti, z elementárnych "objavov" sveta prírody, z počutia nepočutého, videnia nevideného, zo spoločenstva ľudí, z ríše zvierat, z rozprávok a zo snov. Tento postup by mal hľadať spôsob, ktorý napomáha likvidovať necitlivosť, brutalitu, agresivitu, stres a nudu.
4. Výtvarná výchova v 1. - 4. ročníku ZŠ musí rešpektovať osobitosti psychického, intelektuálneho a fyziologického (tu patrí aj motorika) vývoja dieťaťa, ktoré sa rozvíja podľa špecifických zákonitostí. Tieto špecifiká nám hovoria, že prioritná je vecnosť (konkrétnosť) poznávania. Nemožno preto na 1. stupni koncipovať osnovy na základe stavebných elementov a procesov výtvarného myslenia, ktoré sú pre tento stupeň svojou abstraktnosťou myslenia neprijateľné.
5. Predošlá skúsenosť určuje požiadavku, aby učebné osnovy nadväzovali na evolučný vývoj, teda aj na osvedčené tradície, čo deťom pomôže chápať podnety, ktoré pre predmet prináša postmoderné umenie i jeho tzv. alternatívne formy a nové technológie.

6. Okrem rozvoja výtvarného jazyka nadaných detí, východiskovou formou poznávania je aj ľudská reč - slovo, v podobe hovorenej, neskôr aj písanej. Ďalej hudba, pohyb, gesto, mimika, spev a iné komunikačné prostriedky (napr. znaky, symboly a pod.), ktorými možno zaznamenať aj nevysloviteľné myšlienky, city, predstavy a pod. formou metodických radov a projektov.
7. Moderná koncepcia a učebné osnovy výtvarnej výchovy nemôžu ignorovať nové elektronické formy komunikácie, nové médiá, pohotovo prinášajúce informácie (napr. Internet), počítačové programy a novú realitu - virtuálnu realitu. Všetko, čo je svojou logikou (v doterajšej praxi) pre mnohých neprijateľné. To preto, lebo stiera doteraz pre nás zaužívané rozdiely medzi jednotlivými druhmi umenia (v prospech intermediálnych systémov) či technickými produktmi. Uvedené môžeme reflektovať iba adekvátne k veku detí a materiálovej báze školy.
8. Výtvarné činnosti v 1. - 4. ročníku nemôžu byť založené na racionálnom základe a na vizuálnom imitovaní reality. Musia rešpektovať emocionalitu, diferencované individuálne schopnosti a typológiu dieťaťa. Prioritným je prebúdzanie jeho tvorivých dispozícií prostredníctvom spontánnej výtvarnej tvorby, ktorá sa považuje za výraz podvedomia a slobodného sebavyjadrenia.
9. Význam výtvarnej výchovy je nielen v estetickej kultivácii detí, ale aj v racionálnom rozvoji a vo všeobecnom vzdelávaní.
10. Globálny cieľ predmetu je formatívne kultivovať osobnosť dieťaťa, jeho senzibilitu a tvorivosť, rozvíjať jeho výtvarné nadanie prostredníctvom aktívnych výtvarných činností a približovaním umeleckej tvorby.
11. K prioritným cieľom výtvarnej výchovy patrí teda rozvoj emócií a formovanie cesty k neskoršiemu chápaniu hodnotových i estetických systémov a dobového vkusu.
12. Východiskovým, a teda základným cieľom pre výtvarnú výchovu v triedach s rozšírenou časovou dotáciou, je rozvoj ich výtvarného nadania, výtvarného myslenia, tvorivého potenciálu a osvojenia si stavebných elementov výtvarného jazyka. K tomu náleží spôsobilosť v praktických výtvarných aktivitách, v chápaní špecifík druhov výtvarného umenia, ilustračnej tvorby, primerané poznanie výtvarných materiálov a výtvarných techník. Všetko má prispieť k prehĺbeniu celostného chápania sveta, ktorého obraz deťom prinášajú všetky zmysly, a to z rozmanitých uhlov pohľadu a rozličnými kanálmi.

OBSAH

(1. - 6. ročník 3 hod. týždenne, 7. - 9. ročník 4 hod. týždenne)

Obsah výtvarnej výchovy s rozšírenou časovou dotáciou tvoria výtvarné činnosti a poznávanie umenia, integrované do systému projektov a radu úloh, ktoré približujú tému z viacerých hľadísk poznávania. Hľadisko určujú vyučovacie predmety (materinský jazyk, hudobná výchova, prvouka a vlastiveda, ale aj matematika a telesná výchova).

Túto konšteláciu umožňuje naplniť päť alternatívnych oblastí ponúkajúcich svoje tematické úlohy a výtvarné problémy pre koncipovanie globálneho projektu. Sú to nasledovné oblasti:

- I. *INTERPRETÁCIA OBSAHU PREDSTÁV A FANTÁZIE*
- II. *POZNÁVANIE SVETA PRÍRODY A VECÍ (DRUHEJ PRÍRODY)*
- III. *OPERÁCIE SO STAVEBNÝMI ELEMENTMI VÝTVARNEJ FORMY PLOŠNEJ A PRIESTOROVEJ*
- IV. *ALTERNATÍVNE FORMY VÝTVARNEJ VÝCHOVY*

V. STRETNUTIE S UMENÍM

Z uvedených oblastí učiteľ podľa vlastného zámeru vyberá pre svoj tematický projekt (plán) také úlohy, ktoré sú adekvátne príslušnému stupňu školy (ročníky 1. - 4. a ročníky 5. - 9.) a veku žiakov. Pritom podľa vlastného uváženia môže rešpektovať didaktické aspekty tvorby programu vyučovania na kratšie časové úseky (mesiac, štvrťrok, polrok). Časovo-tematický projekt rešpektuje zámery učiteľa, jeho individuálne schopnosti, materiálovú bázu školy a pod. Dovoľuje alternáciu úloh, výtvarných problémov, aktualizáciu učiva, témy výtvarných techník a pod.

V ročníkoch 1. - 6. ZŠ aktívne výtvarné činnosti sú realizované v dvojhodinových vyučovacích jednotkách a stretnutia s umením v jednohodinovom vyučovaní.

V ročníkoch 7. - 9. ZŠ aktívne výtvarné činnosti majú trojhodinovú vyučovaciu jednotku a jedna hodina je venovaná práci s umeleckým dielom prostredníctvom aktívnych a receptívnych činností. Učebné osnovy so zreteľom na špecifické úlohy a program umožňujú aj odlišné usporiadanie časovej dotácie (napr. 2 + 2 a pod.).

I. INTERPRETÁCIE OBSAHU PREDSTÁV A FANTÁZIE

Cieľom tejto oblasti je rozvíjať predstavivosť a fantáziu žiakov. Rozvíjať citový vzťah k ľuďom, k práci, k slovesnému umeniu, k hudbe a k syntetickým umeniam. Formovať mravné postoje, chápať psychické procesy a miesto človeka na zemi v prostredí prírody a ním vytvorených vecí.

V neposlednom rade sú v tejto oblasti prioritné tieto špecifické ciele: sprístupnenie obsahu základných pojmov: dejová fáza, výtvarné rozprávanie uplatňujúce sa v žánrovej a figurálnej maľbe a taktiež problémy v krajinomaľbe: základné kompozičné princípy pri budovaní priestoru: expresívne možnosti tvaru, farby, pohybu a priestoru: osvojenie si výtvarných techník určených pre riešenie výtvarných problémov v tejto oblasti.

Interpretácie obsahu predstáv a fantázie pomáhajú deťom a mládeži objavovať mnohovýznamovosť sveta a zároveň si tento svet znútorňovať. Spočiatku sa to deje prostredníctvom zmyslového kontaktu s vonkajším svetom. Vzrušujúce zážitky, ktoré im tento kontakt ponúka, navodzuje v nich potom pocity, emócie, predstavy a fantazijné obrazy, na základe ktorých si vytvárajú vlastné, často intuitívne informácie o povahe, tvare, farbe, veľkosti a priestore, v ktorých sa objekty, neznáme bytosti a výtvary nachádzajú. "Informácie" o takýchto obrazoch v predstavách i vo fantázii nám "sprostredkujú" nielen zrakové podnety, ale aj iné média, akými sú zvuky a hudba, verbálne podnety (literatúra a dráma), neverbálne situácie (pohyb, tanec), intermediálne systémy, telové pocity atď.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
<p>1. Čo deti a dospelých teší a čo ich zarmucuje. Prežité radostné, prípadne smutné príbehy. Detské radovánky. Dedinská veselica. Dožinky. Vinobranie. Svadba. Narodenie dieťaťa. Mladosť. Prečo si máme vážiť babku, dedka a vôbec starých ľudí. Hľadajte adekvátne literárne čítanie. Vytvorte projekty.</p>	<p>Výtvarné interpretácie príbehov, skúseností, zážitkov. Vyrozmávanie požadovaných (téma určená súťažou, učiteľom a pod.), alebo vlastných zážitkov, dejov, udalostí a predstáv. Techniky: kresbové (drievko a tuš kriedový alebo masťný pastel), maliarske (tempera, polokrycie farby, kombinácia akvarelu a kresby) a iné, podľa individuálneho výberu alebo podľa odporúčenia učiteľa.</p>
<p>2. Boj dobra so zlom. Hrdinovia legiend, rozprávok, prométeovia a supermani. Pravda a spravodlivosť vždy víťazí nad lžou a krivdami. Láska nad nenávisťou. Hrdinovia v slovenských rozprávkach. Vytvorte projekt.</p>	<p>Ilustrácia rozprávky. Maľba pastelkami. Nasledovná - druhá úloha, maľba temperovými farbami. Domáca úloha: Opýtaj sa rodičov, či poznajú nejaké krátke pekné príslovie. Zapamätaj si ho! Ilustruj ho!</p>
<p>3. Poznávanie historických hrdinov z antických a mytologických povestí, zo slovanských povestí a dejín, napr. z Veľkomoravskej ríše.</p>	<p>Historický žáner. Bohovia gréckej mytológie. Možnosť realizácie projektu: Veľkomoravská ríša. Domáca úloha: Navštívte knižnicu (trieda, malé skupiny).</p>
<p>4. Životná skúsenosť, múdrosť, vtip, myšlienková hĺbka, čistota a vrúcna poetika ľudovej slovesnosti (balady, povesti, porekadlá, pranostika, atď.)</p>	<p>Výtvarná interpretácia, metamorfóza, účelová ilustračná tvorba: a) do listu mamičky, b) do školského časopisu, c) na súťažnú výstavu. Kombinácia techník: podľa individuálneho výberu.</p>
<p>5. Transformácia melódie alebo textu piesne, hudobnej skladby (aj súčasnej), klipu alebo dejovej fázy z divadelného predstavenia, filmu, cirkusu, atď. do výtvarného jazyka. Prepis vianočných piesní a kolied. (Téma projektu).</p>	<p>Výtvarná interpretácia na základe bezprostredného zážitku alebo zážitku sprostredkovaného. Maľba temperovými farbami. Kombinácia materiálových techník.</p>

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
<p>6. Deje, procesy a premeny živých organizmov prírody, klimatické premeny, kolobeh ročných období a jeho následky, premeny skupenstiev, atď. Živly v prírode a ich následky. Bolesť, radosť, utrpenie stromu. Procesy v zemi (napr. mravenisko), v hmotách, na planétach a vo vesmíre (na intuitívnom základe).</p>	<p>Výtvarné interpretácie na osnove predstáv a fantázie. Výtvarné techniky podľa potreby učiteľa, alebo výberu žiaka. Možnosť realizácie projektu (prípadne radu) s názvom (generálna téma): KRÁSA V NÁS A MIMO NÁS (Podľa kapitoly: Projektová metóda vo výtvarnej výchove.)</p>
<p>7. Zánik a vzkriesenie. Zázrak života. (V uvedených ideách možno akceptovať aj biblické príbehy s atribútmi, ktorými bol známy Kristus a jeho apoštoli.) Uvedené, najmä projekty, sú aktuálne najmä v cirkevných školách. Vianoce: Narodenie dieťaťa. Mamička s svojou sestričkou.</p>	<p>Výtvarné interpretácie - ich námety, výtvarnú formu a pod. určí učiteľ, so zreteľom na aktuálnu potrebu. Alebo žiaci. Možnosť tvorby projektov: čítanie textov: historické kontinuity: hudobné interpretácie skladieb, inscenácie, hoci len krátkych výstupov (z dobovými kostýmami, so scénickou hudbou), atď.</p>
<p>8. Udalosti a názory (o našej triede, o škole). Spájanie dvoch expresií: literárneho textu (vrátane odborného) a obrazu (kresby, grafiky).</p>	<p>Výtvarný projekt: Školský časopis - nulté číslo. (Vhodné pre 3. - 4. ročník.).</p>
<p>9. Formy života na iných planétach. Téma možného projektu: Slnko, zdroj života.</p>	<p>Pokus o prepis fantazijných príbehov. Záznam fantazijných predstáv o možných formách života na iných planétach.</p>
<p>10. Tu napíš názvy projektov, ktoré si vymyslel:</p>	<p>Uveď fázy svojich projektov:</p>

II. POZNÁVANIE SVETA PRÍRODY A VECÍ

Cieľom tejto oblasti je rozvíjať zmyslové vnímanie a jeho senzibilitu pre tvar, farbu, priestor, štruktúru a kompozičné zákonitosti. Osvojovať si a rozvíjať výtvarnú zručnosť, pozorovanú skutočnosť: prírodu, človeka a vecí. Zoznámiť žiakov s jednoduchými vybranými metódami pri zobrazovaní prírodnín, človeka a vecí. Učiť ich výtvarným technikám. Objavovať krásu štruktúr, textúr, ako aj faktúr na prírodných materiáloch. Objasňovať nevyhnutnosť súladu a harmónie medzi prírodou a človekom. Viest' detí k formovaniu úcty k životným formám prírody a človeka. Objasňovať im život a jeho prejavy v neživej prírode: v ríši rastlín a živočíchov. Vysvetliť deťom nevyhnutnosť (pre existenciu človeka) živlov: t. j.

vody, zeme, vzduchu a ohňa, ako aj všetkých druhov energie. Vypracovať projekt environmentálnej výchovy pre deti ročníkov 1. - 4.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
<p>1. Spontánne zobrazovanie ľudských bytostí. (Možnosť metodických radov a projektov).</p> <p>Filmový jazyk: veľký detail. Poznávanie kresbových techník, grafických techník (sadroryt, tlač z kartónu, monotypia, až po maliarske techniky).</p>	<p>Od spontánnych kresieb k uvedomelejšiemu odstraňovaniu detských schém. Technika: kópia z kópie, kresba podľa kópie, napr. hry s kresbami umelcov - zväčšovanie detailu, zmenšovanie celku. Technika: Od kresbových techník, pozvoľne ku kopírovacím technikám, ku grafike a maľbe.</p>
<p>2. Simulovanie pohybu figúr. Skutočná veľkosť a proporcie postáv. Obrysy tela "vo svetle" kontrastu. Pohybové kreácie. Baletné a tanečné konfigurácie, tréning krasokorčuľarskeho páru a pod.</p>	<p>Zobrazovanie tieňov (obrysov) stojacich, pohybujúcich sa (vo fáze "mŕtvolka") postáv. Technika: kriedový pastel. Prípadne osvetľovaním na zvislú stenu alebo poležiačky na veľkom formáte papiera. Po zázname obrysov figúry vymaľujeme.</p>
<p>3. Stopy - nepriamy dôkaz prítomnosti živých bytostí. "Snímanie" stôp. Projekt na tému: STOPY.</p>	<p>a) Získavanie plošných stôp tlačou z podrážky - matrice. Námety: odtlačky prstov, rúk, nôh a podrážky obuvi, kopýt zvierat a podobne. b) Získavanie stôp prostredníctvom sadrových odliatkov. c) Vytváranie stôp do hlineného "plátu" z rozličných predmetov.</p>
<p>4. Umenie kopírovania. (COPY ART). Kópia z kópie. Profily a zväčšeniny drobných predmetov, napríklad malé kľúčiky, kópia z kópie. Kopírovanie predmetov.</p>	<p>Vyhotovenie kópie z kópie (pozorujeme ako postupne bledne obraz a ako sa stráca ostrosť). Vyhotovené zväčšeniny detailov v druhej fáze kolorujeme akvarelom, masteným pastelom a pod.</p>
<p>5. Reliéf a získavanie jeho obrazu. Faktúra povrchov.</p>	<p>"Snímanie" nízkeho reliéfu technikou frotáže. Námety: staré matrice z kresieb, tzv. perovky, mince, medaily, reliéfny dekor na kožených kabelách, reliéfny textil, letokruhy pňov, kôry stromov a pod.</p>

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
<p>6. Symetria pri zobrazovaní hlavy. Pozorovanie proporcií hlavy dospelého, dieťaťa. Iba elementárne poučenia. Charakteristika hlavy. Projekt: gen. téma: HLAVA. Fázy projektu:</p> <p>a) Biológia - poučenie</p> <p>b) Výtvarná výchova - štúdie,</p> <ul style="list-style-type: none"> - požičovňa hláv, - doplnky na hlavu (maska, ozdoby na hlavu, prikrývky na hlavu atď.), - hlava ako interiér, piváreň - druhy hláv (slepačia, maková), tzv. "Muchláž", - literatúra o hlave. 	<p>a) Tvorba "portrétov" rodičov, súrodencov (a to aj na základe pozorovania fotografie), spolužiakov a priateľov kresbovými technikami.</p> <p>b) Typizácia hlavy. Hlavné črty maliarskymi technikami.</p> <p>c) Karikatúra "portrétovanej" hlavy.</p> <p>d) Kopírovaním zväčšená fotografia a zväčšenina vymaľovaná alebo kolážou oživená.</p> <p>e) Ozvlášťňovanie detailov kópii detailov hlavy technikou kopírovania.</p> <p>f) Hľadanie podoby hlavy v pokrčenom papieri, ktorý vystrieme.</p>
<p>7. Maľovanie tela (Body Art)</p>	<p>"Ozvláštnenie" ruky maľbou, farbami na líčenie alebo temperovými farbami.</p>
<p>8. Symetria a asymetria v zobrazovaní bytostí (zvierat, kopytníkov, vtákov, rýb, hmyzu, motýľov, včiel a pod.), rastlín a drevín.</p>	<p>V 1. a 2. ročníku spontánne zobrazovanie, v 3. a 4. ročníku možnosť uplatniť predlohy (farebné reprodukcie) a preparované reálie.</p>
<p>9. Kresby (v zmysle štúdií) vetvičiek starých stromov, ich detailov kôry.</p>	<p>V 3. a 4. ročníku pokus o študijné pozorovania.</p>
<p>10. Zobrazovanie kveteny a kytíc. Zobrazovanie tráv. Detail.</p>	<p>Kresbové, maliarske a iné techniky.</p>
<p>11. Krajina ako javisko. Udalosti a akcie v krajine. Priestorové videnie. Plány v krajine.</p>	<p>Pokus o farebné zobrazenie plánov v krajine. Technika: koláž, tempera.</p>
<p>12. Reč živlov v krajine. Land art. Výraz krajiny (ročné obdobia, počasie)</p>	<p>Zobrazovanie následkov vyčítňania živlov (vody, ohňa, mrazu a pod.).</p>
<p>13. Študijné záznamy architektúry a jej detailov, záznamy dopravných prostriedkov, posuny významov vecí, veľký detail, rezy, štylizácia vecí, atď.</p>	<p>Výber úloh a techník vykoná učiteľ po dohode so žiakmi.</p>

III. OPERÁCIE SO STAVEBNÝMI ELEMENTMI VÝTVARNEJ FORMY PLOŠNEJ A PRIESTOROVEJ

Základným cieľom tejto kapitoly je rozvíjať tvorivosť, výtvarné myslenie a poznanie elementov výstavby výtvarného diela. Cieľom je dospieť od "inhibičných cvičení" k uvedomenému využívaniu jednotlivých elementov v kompozičnej skladbe prostredníctvom akéhokoľvek námetu. Ďalším cieľom tejto oblasti je chápanie účinkov zhlukovania, znásobovania, rytmizácie kontrastov, harmónie a iných komponentov, nevyhnutných pre docielenie výrazu a expresívnosti. Cieľom je tiež zoznámiť sa so zákonitosťami a druhmi kompozície, získať poučenie o farbách, farebných kruhoch a osvojiť si prácu s farbami: osvojiť si kompozičné zákonitosti: zobrazovanie figúry: problémy štylizácie a abstrahovanie tvaru.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
1. Poznávanie pojmu TVAR v podobe geometrických obrazcov, akými sú: štvorec, obdĺžnik, trojuholník a kruh. Základné farby.	Elementárne kompozičné cvičenia uplatňujúce 4 uvedené geometrické tvary, ktoré majú farbu červenú, modrú a žltú, teda sú to základné farby.
2. TVAR. Prírodný tvar - jesenné listy. Jesenné listy ako zobrazovací element. Príklady projektov: gen. téma: List. Stopy rúk, prstov, obuvi, kopýt, pneumatík, pečatných prsteňov, atď'. Vytvor maticu! Urob kompozíciu z matic!(!).	Výtvarný projekt: LIST - 2 významy pojmu (literárno-jazykový aspekt) - (1. fáza projektu), - aspekt prírodovedný (2. fáza) (význam, funkcia, druhy, premeny, fotosyntéza a iné), - aspekt hudobný (napr. Lístoček z brezy) a i. (3. fáza) - aspekt výtvarný: a) zobrazenie figúr z listov (koláž), b) študijné záznamy listov, c) komparácia listov (monotypia, koláž, kresba), d) modelovanie listov.
3. FARBA. a) Poznávanie 3 základných farieb (primárne farby). Temperové farby. Akvarelové farby. Farebné tuše. b) Poznávanie 3 druhoradých farieb (sekundárne farby). c) Poznávanie komplementárnych farieb (dvojíc).	Hra s farbou. Miešanie 3 základných farieb po dvojiciach. Zosvetľovanie farieb (pridávaním bielej) a stmavovanie farieb (pridávaním čiernej). Zapúšťanie farieb do mokrého podkladu. Monotypie - temperové pastózne farby.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
4. FAREBNÁ ŠKVRNA a jej dotváranie.	Tvorba farebných škvŕn technikou monotypie. Po vyschnutí dotváranie škvŕn kresbou alebo maľbou.
5. GEOMETRICKÝ TVAR a farebný rytmus. Farebný kontrast teplých a studených tónov.	Dekoratívne riešenie plochy (štvorca, kruhu) v zmysle teplého a studeného ladenia. Technika: papierová mozaika. Tiež možné riešenie: farby ročných období.
6. Prírodný tvar v pohybe. Ľudská alebo zvieracia figúra - posuny podľa formy (šablóny). Transparencia akvarelových farieb (základných).	Kompozičné riešenia a farebné cvičenia. (Každá figúra sa vymaľuje základnou farbou, aby na prekryvaní vznikla farba druhoradá).
7. Ilustračné zobrazenia dejových fáz.	Ilustrácia alebo zobrazenie dejovej fázy. Uplatniť geometrický farebný tvar (štvorec, obdĺžnik, oblúk a pod.) a techniku mozaikovej koláže.
8. Jednoduché vecné zobrazenie. Uplatniť komplementárnu farebnosť (objekt - pozadie).	Jednoduché zobrazenie nádoby, krčahu a pod. Možnosť uplatnenia formy z umeleckých štýlov 20. storočia (impresionizmus, pointilizmus, fóbizmus, kubizmus, atď.).
9. Inhibičné cvičenia s linkou. Línia ako prostriedok zobrazovania a výrazu.	Elementárne cvičenia s linkou motivované javmi: Prší, Blýska sa, Vodný vír, Ako tečie rieka a pod. Ploty a vstupné brány. Technika: drevko a tuš, pastel, štetec a farba.
10. Linka ako zobrazovací element. Pozitívna a negatívna linka. Imitácia solivarskej paličkovanej čipky.	Kresba zmizikom na poli vykrytom atramentom a tiež kresba perom (drevkom) a atramentom na bielom poli.
11. Ilustračné zobrazenia uplatňujúce dekoratívnu "štrafúru".	Kresba drevkom a tušom. Výtvarné rozprávanie príbehu. Tiež komiksové formy.
12. Ilustrácia napísaného textu.	Text a obraz. Ilustrácia textu. Časopis.
13. Dekoratívne zobrazenie rastlinného dekóru s uplatnením voskovej rezervy.	Uplatnenie klovatiny alebo voskových pastieliek, kriedového pastelu, vymývanie a postrek lakom na vlasy.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
14. Zobrazovanie figurálne, portrét, ilustrácia.	Koláž (vytrhávaná, strihaná, kombinovaná) s obmedzenou farebnosťou (monochrómna alebo pestrá).
15. Tvorba objemových foriem a reliéfov: a) vrstvenie hmôt (papier, hlinený plat), b) modelovanie, c) origami a priestorové vytváranie z rozličných materiálov, d) tvorba rôznych druhov bábok pre divadielko, e) tvorba priestorových objektov - alegórií: strašiak	Kompozičná tvorba na ploche: a) reliéfnych útvarov z papiera, b) modelovaním z valčekov, prípadne východiskom môže byť guľa, c) objekty z krabičiek, skladanie. Uplatnenie princípu origami. Tvorba papierových masiek. d) technika kaširovania. Lampión. Škraboška. Maska. Bábky z textilu.

IV. ALTERNATÍVNE FORMY VÝTVARNEJ VÝCHOVY

Cieľom tejto kapitoly je ukázať zmyslupnosť alternatívnych foriem výtvarnej výchovy, ako aj účinnosť intermediálnych systémov v esteticko-výchovnom procese.

Obsah alternatívnych foriem výtvarnej výchovy nadväzuje na prirodzenú potrebu detí, teda na hru a na prirodzenú náklonnosť mládeže pubertálneho veku - predvádzať sa: vzbudzovať pozornosť.

Diferenciácia záujmov tohto obdobia umožní každému jedincovi nájsť svoje miesto a uplatnenie, čo je hlavným cieľom happeningov.

Spájanie expresií: literárnej, výtvarnej, pohybovej či hudobnej, sprostredkúva sociálne kontakty jedincov a menších skupín, učí ich vzájomne kooperovať, čím sa naplňa ďalší cieľ - sociálny aspekt intermediálnych systémov.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
1. Výtvarné hry a príbehy (happeningy spájané s voľným výtvarným prejavom. Generálna téma: Víťanie jari, Morena atď. Zapíš tebou vymyslenú tému:	a) Kresba a maľba na chodníku kriedou, suchým pastelom. Súťaž vo výzdobe "škôlky". Hry na vyzdobenej škôlke. b) Literárno-spevné dramatické pásmo. c) Dramaticko-hudobné pásmo na pripravenej scéne.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
2. Výtvarná tvorba a zábavy v krajine. Ozvlášťňovanie krajiny. Cudzorodé objekty v krajine. Inštalácie v krajine. Paradoxy v krajine. Ozvláštnené životné prostredie.	a) "Značkovanie" kríkov. (Vianočný stromček v lete, alebo Zasnežený stromček, krík v júni a pod.). Technika: konfety, maľba stromov. b) Dekorativ. vyzdobené prúty a pod.
3. Oživené (v zmysle personifikácie) staré veci, nádoby, staré dosky z plotov, peň v lese, vývrat. skala, plochý kameň a pod.	a) Personifikácia starých kuchynských nádob farebnou plastelínou, maľbou alebo prilepovaním farebného papiera a pod. b) Dekoratívna výzdoba kmeňov, plotov, pňov a pod.
4. AKCIA. Lampiónový sprievod v podvečer. (Akcii motivovať a orientovať na významné štátne sviatky). Výroba lampiónov kašírovaním.	a) Zaobstaranie profesionálne vyrobeného lampióna. b) Osvojenie si piesní pre túto akciu (napr. Chodíme, chodíme a iné). c) Kašírovaním oblepiť nafúkaný balón. Potom ho prepichnúť (vyprázdniť vzduch).
5. Tvorba škrabošiek podľa učiteľom vyrobenej formy a ich uplatnenie v dramatinácii.	a) Prekreslenie obrysov formy škrabošky a jej dekoratívna farebná výzdoba technikou voskového pastelu a pod.
6. Priestorová tvorba "divadelnej" scény na ľubovoľnú tému. Napr. v zoologickej záhrade, na gazdovskom dvore a pod. Východisko pre vymýšľanie príbehov (happeningov) pre dramatináciu literárnych textov (rozprávok), atď.	Podľa učiteľom vytvorených profilov zvierat, vecí, objektov, ľudí a pod. si žiaci prekreslia profily, vystrihnú, vymaľujú pastelkami, a pomocou "držiakov" v tvare L zakomponujú objekty na ploche a prilepia zvislo na podložku. Skupinové práce 3 - 4 žiakov. Počet a druhy "aktérov" scény si môžu deti doplniť.
7. Tvorba priestorovej "divadelnej" scény z objemových objektov a figúr. (Projekt na tému: podľa výberu učiteľa).	Individuálne modelovanie figúr a predmetov (objektov) z hliny (výnimočne z plastelíny alebo moduritu) s určením pre scénu, ktorá môže byť dejovou fázou literárneho textu.
8. Počítače ako prostriedok výtvarného myslenia a tvorby.	a) Prenos škíc a obrazov. b) Štúdium a formy. c) Znázornenie priestoru. d) Iné úlohy.

V. STRETNUTIE S UMENÍM (Výtvarná kultúra)

Cieľom tejto oblasti je prehĺbiť základy výtvarného jazyka, poučiť o druhoch výtvarného umenia a špecifickosti ich vyjadrovacích prostriedkov, oboznámiť so základnými požiadavkami praktickej estetiky (byt, obliekanie, stolovanie atď.).

Cieľom je ďalej učiť chápať umelecké dielo, emocionálne ho prežívať, a tak formovať kladný vzťah k umeniu. Rozvíjať vedomostný obraz žiaka základnými informáciami o výtvarnom umení, o jeho vývoji, o umeleckých slohoch a smeroch. Sprístupniť tvorbu vynikajúcich osobností národného i svetového umenia. Poučiť žiakov mladšieho školského veku a oboznámiť ich s ilustráciami a ich tvorcami. Sprístupniť informácie o ľudovom umení a dizajne.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
1. Kniha a obraz.	Rozhovor o knižkách spojený s ukážkami. Domáca úloha: priniesť knižku rozprávok, ktorá sa žiakovi najviac páči. Obsah a forma.
2. Rozhovory o hračkách. Druhy hračiek. Komparácia materiálov (drevo - ľudové hračky) a kov, plasty - súčasné automatické hračky.	Pred rozhovorom: domáca úloha - priniesť hračky. Funkcia hračiek, tvar a farebnosť hračiek. Design (dizajn) hračiek (funkcia, tvar, materiál, povrchová farebná úprava).
3. Interpretácia rozprávok z leporela.	Pojem a forma leporela. Uzlové body v tvorbe leporela. Možnosť úlohy zameranej na tvorbu leporela.
4. Interpreti rozprávok: a) bábky a maňušky b) interpretácia bábkového divadla	Zoznámenie s druhmi, s materiálom pre ich tvorbu, prípadne aj s ich vývojom. Určenosť bábok a maňušiek.
5. Interpreti rozprávok: a) hrané filmy, b) animované filmy, c) súťaže v prednese poézie a prózy	Adekvátne, teda veľmi jednoduché rozprávanie o tom, ako vzniká "hraná" rozprávka (dramatizácia rozprávky, filmový scenár a pod.) a ako vzniká animovaný film.
6. Reálna skutočnosť a jej výtvarná podoba. Obraz - rozprávanie a demonštrácia.	Rozprávanie, prístupnou formou, kombinované s rozhovorom, v ktorom využijeme demonštrácie: fotografie skutočnosti a jej výtvarnú podobu.

OBSAH (TÉMY, NÁMETY)	ÚLOHY, VÝTVARNÉ PROBLÉMY, METÓDY, FORMY A VÝTVARNÉ TECHNIKY
7. Výtvarní súčasní ilustrátori, napr. ilustrátor Cipár, Ďuričkovej Zlatej brány.	Analýza obrázkov. Enumerácia znakov, osôb, deja, farieb, kompozície, zmyslu, atď.
8. Významní slovenskí ilustrátori: zakladateľské osobnosti: M. Benka.	Ilustrátor Dobšinského Slovenských ľudových rozprávok.
9. Významní slovenskí ilustrátori: Ľ. Fulla, Vincent Hložník.	Analýza ilustrácií a kníh. Komparácia tvorby.
10. Súčasní (koniec 20. storočia) slovenskí ilustrátori: A. Brunovský a ďalší.	Charakteristika a komparácia ilustračnej tvorby.
11. Významní svetoví ilustrátori (podľa individuálneho výberu učiteľa). Napr. regionálni autori.	So zreteľom na možnosť demonštrovania tvorby.
12. Druhy umenia.	Jednoduché rozprávanie o druhoch umenia.
13. Druhy výtvarného umenia.	Rozprávanie kombinované s rozhovorom. Demonštrácia vizuálnych dokumentov.

PROSTRIEDKY

1. Vyučovaci proces

Výchovno-vzdelávacie ciele výtvarnej výchovy v triedach s nadanými žiakmi sa naplňajú vo **vyučovacom procese**, ktorý si projektuje a riadi sám učiteľ. Jedna časť cieľov predmetu vo vyučovaní sa aplikuje do konkrétnej podoby. Sprostredkujú to **aktívne, teda činnostné formy** (kreslenie, maľovanie, vytváranie, modelovanie atď.), ktorých výsledkom je hmotný produkt - výtvarný artefakt. Ten môže mať nielen individuálnu hodnotu (pre žiaka), ale aj spoločensky úžitkovú hodnotu.

Sú tu pravda, aj **duševné a zmyslové aktivity** (myslenie, cítenie, vnímanie, počúvanie atď.), ktorých výsledky nemajú vizuálnu podobu a majú následný charakter, sú formatívnym dôsledkom. Vo vyučovaní sa nemusia prejavovať hneď, ale až s odstupom času. Pritom sa prejavujú v postojoch, v citlivosti, v spôsobe života, vo vkuse a vzťahu k umeniu, k životnému prostrediu atď.

Obidve polohy sa vo vyučovaní vzájomne prelínajú a ovplyvňujú. Naplnenie formatívnych cieľov vyžaduje dlhodobější časový úsek a trvá v podstate permanentne.

Konkrétnu aplikáciu cieľov vo vyučovaní výtvarnej výchovy sprostredkuje **obsah**, ktorý má integrovaný charakter a pomáha prispieť ku komplexnosti poznania a uplatnením všetkých zmyslov. Obsah výtvarnej výchovy je prezentovaný v **učebných osnovách**, ktoré sú prameňom pre tvorbu **vyučovacích programov** (projektov, tematických plánov). Tieto sú východiskom pre učiteľovu prípravu na vyučovaciu lekciu.

Vo vyučovacom procese jeho účinnosť je určovaná dvoma východiskovými aktérmi: **učiteľom a žiakom.**

Subjekt učiteľa - rozhodujúceho aktéra vyučovacieho procesu je ovplyvňovaný jeho profesionálnou prípravou, pedagogickou praxou, osobnostnými vlastnosťami, láskou k profesii a ďalšími charakteristikami, ktoré uvádza psychologická literatúra.

Subjekt žiaka vo vyučovacom procese stimulujú činitele akými sú záujmy, nadanie, cieľavedomosť, usilovnosť, vôľa, temperament a iné danosti. Pravda nie sú jedinými činiteľmi, ktoré rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú dosah pedagogického procesu.

Kvalita obidvoch subjektov (učiteľa a žiaka) a ich vzájomný interakčný vzťah je sprostredkovaný rozmanitými médiami, ktorých uplatnenie odporúčajú učiteľovi **rozmanité formy a metódy práce.**

Vyučovací proces vo výtvarnej výchove má svoje osobitosti nielen v organizácii vyučovania, v používaní metód práce, ale aj v atmosfére jeho riadenia.

Vyučovacie lekcie majú byť podmienené atmosférou pohody a pokoja. Vylučuje sa napätie a stres. Táto klíma umožňuje deťom hlboký ponor do najintímnejších myšlienok, túžob a snov. Umožňuje interiorizáciu s motivačným rozprávaním učiteľa, s demonštrovanými prostriedkami (obrazmi, diapozitívmi a videozáznamami).

Takéto východiská umožňujú jednoduchšie motivovať žiaka. U mladších sa výraznejšie opierame o emocionálnu stránku, kým u starších výraznejšie využívame aj racionálne východisko pre riešenie výtvarnej úlohy, výtvarného problému či výtvarného projektu.

Toto je možné docieľiť iba na základe priateľského partnerstva a dôvery v interakčnom vzťahu učiteľ - žiak. Hoci vyučovací proces prebieha frontálne, resp. v diferencovaných skupinách, vyžaduje sa individuálny prístup, vo forme korektúry výtvarných činností, pri ktorých sú rešpektované individuálne osobitosti a typológia žiaka. Dialóg učiteľ - žiak nebráni uplatniť aj individuálne divergentné riešenia, v ktorých sa odzrkadlia osobitné záujmy, vlohy a tvorivé schopnosti. Rešpektovanie osobnosti dieťaťa, jeho veku a nadania, iniciovanie samostatnosti, vylučuje akýkoľvek pedagogický diktát a zásah do vznikajúceho artefaktu. Stratu východiska, prípadne ochabnutý záujem, musí učiteľ pomôcť dieťaťu preklenúť motiváciou, opätovným analyzovaním problému, ponukou širšieho výberu analógií, variácií a pod.

Práca v alternatívnych školských systémoch akcentuje slobodu výtvarného prejavu. Rešpektujeme túto požiadavku v mladšom školskom veku. Ibaže táto absolútna voľnosť výtvarných činností nesmie uviaznuť v jednostrannosti.

2. Od obsahu k učebným osnovám a projektom vyučovania

Obsah výtvarných činností pozostávajúci z piatich oblastí výtvarných úloh obsiahnutých v učebných osnovách, musí byť učiteľom zaujímavý a konkrétne koncipovaný v programe práce. Malo by sa v ňom zrkadliť bohatstvo výtvarných aktivít, ktoré sú zastrešené výtvarným umením post-moderny, ale aj moderným umením 20. storočia a umením historickým. Odtiaľ sú prevzaté adekvátne obsahy a výtvarné formy, ktoré sú prispôsobené podmienkam školskej praxe.

Učebné osnovy prezentujú široko-spektrálnu databázu, z ktorej si učiteľ vyberá úlohy, výtvarné problémy a prostriedky na ich realizáciu. Pre učiteľa sú predovšetkým prameňom inšpirácií a orientácie. V osnovách nie je vyznačená určenosť pre I. a II. stupeň základnej školy, ani určenosť pre jednotlivé ročníky. Obsah (úlohy a výtvarné problémy) si učiteľ vyberá do svojho mesačného, štvrtročného či polročného projektu výtvarnej výchovy (či tematického plánu) sám. Projekt činností, resp. princípy jeho tvorby, mali by na základe úvahy učiteľa rešpektovať doteraz aktuálne zásady: primeranosť úloh, vzostupnosť a ich

nadväznosť, aktualizáciu synchrónnu s ročnými obdobiami, s významnými výročiami našej histórie, regionálnymi podnetmi, pohľavnými a typologickými osobitosťami atď.

Projekt výtvarných úloh na určité časové obdobie (obyčajne mesiac, štvrťrok, či polrok) musí rešpektovať vekové diferencie I. a II. stupňa základnej školy a diferencované úlohy v jednotlivých ročníkoch.

Špecifickosť psychického, motorického a intelektuálneho vývinu detí 1. - 4. ročníka nám určuje obsah výtvarnej výchovy. Je orientovaná na slobodnú voľbu interpretovania zážitkov, elementárnych predstáv a fantázie, sprostredkovaných svetom rozprávok, na hry, v ktorých možno nájsť aj výtvarné aspekty, prípadne na projekty, v ktorých sa spája učenie, hra a estetickovýchovné (teda výtvarné) aktivity. Od 3. ročníka aspekt hier, a teda aj výtvarnej výchovy, pozvoľna začína mať charakter práce, do výtvarných aktivít postupne zaraďujeme aj jednoduché problémy rozvíjajúce výtvarné myslenie.

Na II. stupni základnej školy register výtvarnej komunikácie a poznávania sa znásobuje o širšiu škálu kanálov poznávania. Vo výtvarnej výchove obohatenej o početné druhy výtvarného umenia, ale aj o iné druhy umení uplatňujú sa nielen jednoduché prostriedky, ale aj intermediálne systémy a počítače. Do programu výtvarnej výchovy ich zaraďuje učiteľ.

Učebné osnovy a projekty vyučovania akceptujú aj aktuálne výtvarné formy, metodické rady a projektovú metódu. Nimi možno - najmä vo vyšších ročníkoch - dosiahnuť kvalitnejší produkt výtvarných činností na všetkých úrovniach (škola, verejnosť, zahraničie), čo môže prispieť k skvalitneniu imidžu predmetu, školy i k zlepšeniu materiálovej bázy predmetu, najmä v očiach potencionálnych sponzorov.

3. Vyučovacie formy

Vyučovacie formy vo výtvarnej výchove môžu mať podobu **skupinového vyučovania** (keď skupina nie je väčšia ako pätnásť žiakov), ďalej vyučovanie môže mať podobu **frontálneho vyučovania** - v homogénnej skupine žiakov celej triedy. Jestvuje ešte **individuálna forma** vyučovania výtvarnej výchovy. Tá sa však uplatňuje iba účelovo a to v čase mimo vyučovania, v rámci individuálnej prípravy na prijímacie skúšky a pod.

Systém vyučovacích hodín vychádza z učebného plánu a je usporiadaný týždenne a do podoby dvoch vyučovacích jednotiek s časovou dotáciou 2 + 1 (v ročníkoch 1. - 6.) a 3 + 1 (v ročníkoch 7. - 9.). Pritom prvá číslica znamená v ročníkoch 1. - 6. týždenne jednu dvojhodinovú vyučovaciu jednotku venovanú praktickým výtvarným aktivitám a druhú jedn hodinovú vyučovaciu jednotku venovanú práci s umeleckým dielom. Analogicky to platí aj pre ročníky 7. - 9., avšak s tým rozdielom, že praktické výtvarné činnosti majú trojhodinovú časovú dotáciu.

Uvedenému sú podriadené aj typy vyučovacích hodín, ktoré môžu byť:

- a) vyučovacie jednotky zamerané na aktívne výtvarné činnosti,
- b) vyučovacie jednotky zamerané na receptívne výtvarné činnosti (prácu s umeleckým dielom),
- c) vyučovacie jednotky kombinované - zamerané na aktívne výtvarné činnosti, ale aj na prácu s umeleckým dielom.

Ďalšiu formu predstavujú:

- d) akcie organizované mimo priestoru školy. Ide tu o:
 - návštevu galérie alebo individuálnej či kolektívnej výstavy,
 - návštevu ateliéru umelca,
 - exkurziu do iných miest, za architektúrou, umeleckými zbierkami, skanzenmi a pod.,
 - exkurziu do exteriéru za účelom prehliadky súsošia, kostola, ľudovej architektúry, prírodných objektov,
 - návštevu filmového predstavenia o vynikajúcom umelcovi,

- besedu s umelcom spojenú s premietaním diapozitívov,
- filmotéku, videotéku spojenú s výkladom.

4. Metódy vo vyučovaní

Vyučovací proces vo výtvarnej výchove prebieha ako neustály proces interakcie medzi učiteľom a žiakom. V tomto procese sa preto celkom prirodzene uplatňuje **metóda vysvetľovania (výklad)** výtvarného problému (výtvarnej úlohy, výtvarného projektu, umeleckého diela, resp. slohu atď.).

Vysvetľovaním charakterizujeme výtvarný problém (výtvarný projekt, úlohu) jeho fázy, možnosti riešenia, stupeň obtiažnosti, význam riešenia, postup riešenia, výtvarné prostriedky a očakávané výsledky. Vysvetľovanie môže mať rozmanité podoby.

Základným zdrojom poznania pre žiakov je **učiteľovo slovo**. Uplatňuje sa pri zoznamovaní sa s novými pojmami, úlohami, princípmi a zákonitosťami. Slovné metódy sa uplatňujú vo všetkých fázach (častiach) vyučovacieho procesu, najmä pri **pozorovaní**, ktoré patrí medzi ďalšie významné metódy.

Na najnižšom stupni je preferované predovšetkým **riadené pozorovanie**, pri ktorom učiteľove hovorené slovo plní nezastupiteľnú úlohu. Pozorovanie umožňuje poznávať prírodu, veci, javy a procesy. Súčasne poskytuje znakový materiál pre výtvarnú činnosť, ale aj pre tvorbu estetických citov. V procese pozorovania sa zúčastňujú aj iné poznávacie funkcie, napr. pozornosť a pamäť. Predmetom pozorovania je príroda a prebiehajúce procesy v nej (rast stromov, vyčítanie živlov) alebo ich zobrazenia vo filmoch, ďalej laboratórne pokusy, javy - napr. zatmenie slnka, ľudia - ich podoba, konanie a pracovná činnosť, neorganické formy - veci, ich tvar, veľkosť, povrch a farba. Veľa objektov, ktoré sú predmetom pozorovania, je natrvalo zafixovaných na filmovom nosiči, diafilme, videokazetách, na fotografických reprodukciami.

Spojením pozorovania (zrakového vnímania) so slovnými metódami - hovoreným slovom vzniká **audiovizuálny princíp**, ktorý je základnou metódou vo výtvarnej výchove. Uplatňuje sa predovšetkým v súčinnosti s ďalšou metódou - s **demonštráciou**, s prevedením či uvedením učebnej pomôcky do pedagogického procesu.

Princípy problémového vyučovania sú východiskovou metódou v novom chápaní, v novej koncepcii výtvarnej výchovy, lebo nám otvárajú bránu k rozvíjaniu výtvarného myslenia a tvorivých schopností žiaka. Pre žiakov mladšieho veku hľadáme, vyberáme **čo najjednoduchšie problémy, adekvátne** mysleniu týchto žiakov.

V praktických výtvarných cvičeniach osobitné postavenie majú **výtvarné hry**. V nich intencionálne, ale aj neintencionálne sa môže docieľiť podobný výsledok ako v cvičeniach. Vo výtvarných hrách ide o samovoľné poznávanie výtvarných prostriedkov (farieb, hliny, cesta, glazúr atď.), ale aj výtvarného umenia. Výtvarné hry, ktoré môžu mať charakter samovoľný a spontánny, môžu mať aj podobu hier s pravidlami. Ide o jedno či dve pravidlá, podľa ktorých sa musí proces hier riadiť. Výtvarné hry využívajú predchádzajúce skúsenosti, často však využívajú aj náhodilosť, vyhľadávajú zaujímavé javy a tvary, ktoré citlivo dotvárajú. Vo výtvarných hrách sa uplatňujú často netradičné postupy: fúkanie, striekanie, odtlačanie atď. Vo výtvarných hrách mladších žiakov kladieme väčší dôraz na motiváciu a demonštráciu postupu. Výtvarné hry majú v sebe očistný, terapeutický charakter. Dávajú rovnaký priestor každému jedincovi, oslobodzujú ho od závislosti na niečom (najmä hry bez pravidiel), negujú všetko konvenčné, všedné. Stimulujú celú bytosť, lebo neviazane integrujú cit, podvedomie a rozumovú úvahu.

Od výtvarných hier oddeľuje ďalšiu metódu iba krehká hranica, ktorá je v novej koncepcii jej pilierom - je ňou metóda **výtvarného experimentu**. Je to prirodzená metóda na získavanie nových poznatkov, javov, estetických kvalít, inovácie výtvarných foriem a technológií.

Elaborácia s výtvarnými materiálmi, s vtipným riešením námetu, s kompozíciou - oná permanentná túžba naplňovaná v experimentovaní ako v nádhernom dobrodružstve, ktoré nemusí priniesť okamžitý úspech, efektívny výsledok, je prirodzená ľudská potreba. Posúvanie hranice poznania uskutočňuje sa teda aj vďaka existujúcej metóde experimentovania, a to aj napriek tomu, že nie každý má rovnaké predpoklady pre objavy javov, hodnôt atď., na ktoré sa každý bude dívať s údivom.

Uplatňovanie vyučovacích metód sa uskutočňuje integrovane a jednotlivé metódy možno oddeliť (izolovať) iba teoreticky. Toto je možné dokumentovať najplastickejšie prostredníctvom demonštrácie. Demonštrácia sa nezaobíde bez slovných metód. Je základnou podmienkou názorného vyučovania. Demonštrácia môže mať podoby statické a dynamické. Demonštrovať môžeme skutočné objekty (predmety, plošné a objemové výtvarné práce), ale aj javy, procesy, deje zaznamenané vo filme a na videozáznamoch. V rámci demonštrácie môžu sa uskutočniť (uplatniť) aj **metódy komparácie (porovnávaní)**. Ide tu o porovnávanie dvoch alebo viacerých artefaktov, znakov, kvalít, postupov, zobrazení atď. Pozorovanie (objektov, artefaktov, dejov, procesov) sa nezaobíde bez **analýzy, ale aj syntézy** - dvoch logických metód, ktoré sa uplatňujú pri pozorovaní objektov, pri zobrazovaní, pri návrhoch a procesoch.

Dynamickou formou demonštrácie je **predvádzanie**. Ide tu o predvádzanie výtvarného postupu, výtvarnej techniky.

Pri uplatňovaní doteraz uvádzaných metód sa učiteľ vo vyučovaní výtvarnej výchovy nezaobíde bez **rozhovoru**(dialógu, besedy), významnej metódy prispievajúcej (okrem iného) aj k rozvíjaniu jazykového prejavu, nielen výtvarnej reči.

Dialóg pomáha dieťaťu objavovať v sebe tvorivé schopnosti, dodáva mu sebadôveru vo vlastné sily, sprostredkúva mu zážitky, aktívny vzťah k predmetu a prostredníctvom dialógu možno dieťa motivovať k osvojeniu si poznatkov a výtvarných zručností. Toto všetko sa naplňa najmä prostredníctvom metódy nazývanej **samostatná výtvarná činnosť** (praktická činnosť). V praktických výtvarných činnostiach, ktoré naplňajú časovo najdlhšiu fázu vyučovania výtvarnej výchovy.

Hodnotenie práce žiakov.

Je jednou z dôležitých fáz výchovno-vzdelávacieho procesu. Má pôsobiť pozitívne, najmä má zaktivizovať žiakov. Má patriť k jednému z kladných motívov, ktoré pomáha zlepšovať ich výkon. Oplyvňuje učenie žiakov. Má dôležitú popudovú hodnotu. Žiak, ktorý je začlenený do sústavy sociálnych vzťahov, veľmi citlivo reaguje na každé hodnotenie.

Aby hodnotenie skutočne plnilo svoje poslanie, musí byť objektívne, t.j. musí vychádzať z analýzy práce žiakov. Pri tejto analýze je dôležité:

1. Stanovisko toho, čo sa má hodnotiť.
2. Voľba formy hodnotenia.
3. Zaistenie čo najväčšej objektívnosti hodnotenia.
4. V prípade klasifikácie (ako jednej z foriem hodnotenia) spôsob ako budú sledované hodnoty merania. V niektorých školách sa klasifikácia naďalej používa pri uplatnení maximálne 3 stupňov klasifikácie.

Existujú názory, často nie ojedinelé, ktoré hovoria, že by sa esteticko-výchovné predmety, v ktorých ide skôr o trvalý emocionálny vzťah k ich obsahu viac, než o získané poznatky a zručnosti, nemali klasifikovať.

Porovnávanie výsledkov pri hodnotení pôsobí nielen výchovne, ale aj motivačne. Odpadá strach zo známky, čo môže byť podnetom pre rozvíjanie tvorivosti.

5. Projektová metóda vo výtvarnej výchove

V živote spoločnosti, ale aj ľudstva sa stáva, že veľa informácií a poznatkov často zapadne prachom.

Poznanie uložené v knižniciach ako dávne, časom niekto môže oprášiť a objaviť jeho užitočnosť i novú aktuálnosť. Tak je to aj s projektovou metódou. V literatúre sa s ňou stretávame v prvej polovici 20. storočia a za jej autora je považovaný americký vedec Killpatrick.

V dnešnej dobe dochádza k renesancii projektovej metódy. Východiskovou ideou tejto metódy je prispieť **k integrovanému (celistvému) rozvoju** žiakovej osobnosti. Preto projekty dávajú do integrity čo najviac predmetov školskej výučby.

Každý projekt musí vychádzať z **generálnej témy**, z ľubovoľného odboru - predmetu, ktorá téma do seba integruje prirodzene a nenásilne školské aktivity v ľubovoľnom počte, ale tak, aby rozvíjali generálnu tému.

Tak napríklad **historická téma Veľká Morava môže** zaangažovať zemepis (štúdium vedeckých výskumov, ktoré dokumentujú teritória, v ktorých lokalitách a na ktorých územiach sa pamiatky našli), dejepis (história vzniku, existencie a zániku štátneho útvaru), slovenský jazyk (štúdium písma, ľudovej slovesnosti, ale najmä krásnej literatúry, ktorá sa touto témou zaoberá), hudobnej výchovy (štúdium hudobných útvarov na túto tému) a výtvarnej výchovy (štúdium tematiky v umeleckej tvorbe, ale aj vlastná produkcia). Generálna téma sa potom na stretnutiach stáva predmetom seminárov, diskusií, demonštrácií a výstav. Umožňuje komplexnejšie skúmanie sveta, ktorý je predmetom zvedavosti žiakov, rozdelených do záujmových skupín.

Realizácia projektov - hoci sebamenších, vyžaduje určitú intelektuálnu aj výtvarnú zbehosť, preto na I. stupni ZŠ by sme mohli realizovať v 3. a 4. ročníku iba veľmi jednoduché projekty. Naproti tomu už v 1. a 2. ročníku nám nič nebráni zamerať výtvarné aktivity na metodické rady.

Podľa pôvodcu projektovanej metódy pri uskutočňovaní projektu, je potrebné si ujasniť a vypracovať najmenej štyri kroky projektu. Prvý krok je **zámer**, druhý krok vyžaduje **plán** projektu, v treťom kroku je **realizácia** projektu a napokon v štvrtom kroku **hodnotenie**.

Učiteľ pri riadení projektu by mal vystupovať ako režisér, mal by byť v úzadí. Inú úlohu zohráva na I. stupni. Tu plní aj rolu organizátora, authority, vodcu a poradcu. Náročné kroky pomáha deťom uľahčiť.

Projekty z hľadiska časových možností môžu byť krátkodobé, ale aj dlhodobé. Umožňujú pokračovanie v práci na nasledujúcich hodinách.

a) Metodické rady.

Výtvarné projekty môžu byť predchádzané metodickými radami. Rozumieme nimi rady - t. j. vedľa seba uložené samostatné práce, ktoré zobrazujú tie isté námety.

Metodické rady sú jednoduchšie úlohy, ktoré sú navzájom prepojené obsahom (námetom, výtvarným problémom). Riešia výtvarno-technické problémy a kladú vždy otázku **ako?** Ako zobraziť zátišie? (lineárnou kresbou: na princípe kontrastu plôch); akou technikou? (perom, štetcom, pastelkami atď.). Metodický rad tvoria aj úlohy, ktorými žiaci poznávajú určité formálne metódy a postupy (napr. štylizácia realistického zobrazenia, postup v akvarelovej maľbe atď.). Patrí tu tiež systematický výskum elementov "výtvarného jazyka" (napr. zobrazenia linkou, zobrazenie bodkovaním, s uplatnením plošného kontrastu, priestorové zobrazenia atď.). K tomu patrí tiež výskum rukopisu, so zreteľom na historické slohy, štýl a pod. (napr. spontánna expresívna maľba, maľba toho istého námetu urobená impresionisticky, pointilisticky, kubisticky, abstraktne, dekoloračne atď.). V prípade zobrazenia toho istého námetu celou triedou (skupinou), vznikne rad divergentných riešení, v ktorých sa prejavia individuálne osobitosti jedincov: chápanie, nadanie a typológia.

b) Výtvarné projekty.

Projekty vo výtvarnej výchove by mali vychádzať z výtvarného umenia, z jeho rozmanitých druhov (architektúry, plastiky, kresby, maliarstva, grafiky) a opäť by sa mali do výtvarného umenia vracieť. Takto by malo byť v prípade rýdzo výtvarných projektov. Pri realizácii rýdzo výtvarných projektov žiaci študujú literatúru, vyhotovujú dokumentáciu, robia prieskumy, zhromažďujú vizuálny materiál, vytvárajú fotodokumentáciu. Z materiálov robia selekciu, vyberajú témy, námety, ktoré sú predmetom zobrazovania.

c) Projekty v praxi.

Primeranosť veku je východiskovým kritériom tvorby projektov. V základnej škole, najmä na 1. stupni projektová metóda a jej uplatnenie musí brať do úvahy nielen primeranosť veku, ale aj materiálne podmienky. V počiatočných ročníkoch vhodnejšie uplatnenie môžu mať všeobecné projekty, v ktorých je integrované prepojenie všetkých predmetov školského vyučovania.

6. Východiská k príprave na realizáciu všeobecno-vzdelávacieho projektu na tému: Prvé dni v škole

Škola:

Ročník: prvý

Školský rok:

Generálna téma: Prvý deň v škole

- 1. fáza vyučovania:**
- Cieľ:** Podnieť lásku detí k učiteľke a učiteľky k deťom. Sme jedna rodina. Rozvíjať vzájomnú znášanlivosť. Rozvíjať reč. Poznávať individuálne osobitosti detí.
- Obsah:** Škola, žiak, meno a priezvisko, pozdrav, trieda, lavica, stôl, čítať, písať, počítať, spievať, kresliť, maľovať, cvičiť, obedovať atď.
- Metóda:** Rozhovor (beseda), praktické demonštrácie, kresba na tabuľu atď.
- Záver:** Zhrnutie informácií.
- 2. fáza vyučovania:**
- Cieľ:** Rozvíjať jazykové prejavy. Lásku k škole, ku knihám a k učeniu.
- Obsah:** Činnosť, pozorovanie a rozhovory, pozdrav, správanie sa v škole, vzájomné predstavovanie sa, čo všetko potrebuje žiak do školy, kto mu to zabezpečuje, prvé dojmy zo školy.
- Metódy:** Rozhovor (beseda), demonštrácie, kresby na tabuľu a praktický nácvik.
- Záver:** Zhrnutie informácií.
- 3. fáza vyučovania:**
- Cieľ:** Naučiť sa rozvíjať úmyselnú pozornosť, rozvíjať myslenie a city.
- Obsah:** Rozprávanie, recitácia a počúvanie textu z čítanky alebo: rozprávky. Napr.: Rozprávka o chlapčekovi, ktorý nechcel chodiť do školy; Janko Hraško. Prváček - báseň.
- Metóda:** Učiteľovo rozprávanie, prednes žiakov alebo učiteľov prednes, alebo reprodukovanie z platne, magnetofónového pásu.
- Záver:** Zhrnutie - otázky a odpovede.
- Hádanka** (žiacky vtíp): Prečo žiak nosí knižku (šlabikár) do školy? Odpoveď: "Lebo knižka by tam nešla."
- 4. fáza vyučovania:**
- Cieľ:** Testovať výtvarné schopnosti.

- Obsah:** Voľné hry v piesku. Kreslenie do navlhčenej a rovnej plochy v piesku. Modelovanie vo vlhkom piesku - tvorba objektov, mištičiek, koláčikov z vlhkého piesku.
- Metódy:** Demonštrácia, hra.
- Záver:** Vyhodnotenie tvorby.
- 5. fáza vyučovania:** **Cieľ:** Testovať hudobné spôsobilosti (hudobný sluch, poznanie pesničiek pre deti, schopnosť interpretácie).
- Obsah:** Spoločný spev jednoduchých detských pesničiek zo spevníka pre 1. ročník.
- Metóda:** Spoločný spev, individuálny prednes (učiteľ, žiak) pod doprovodom (klavír, gitara, harmonika) alebo bez doprovodu.
- 6. fáza vyučovania:** **Cieľ:** Praktickou činnosťou zoznámiť sa s umením akcie (happeningu), s dramtizáciou.
- Obsah:** Dramtizácia príbehu alebo skutočnej udalosti. (Môžu ju vymyslieť aj deti.). Napr. Zápis detí do školy. (Tak, ako to v skutočnosti bolo. Učiteľ sedí v triede za stolom, prichádzajú mamičky s deťmi.).
- Alebo:** Kolo, kolo, mlynské. Pri recitácii, speve, deti napodobňujú pohybmi deje.
- 7. fáza vyučovania:** **Cieľ:** Pestovanie kladného vzťahu k pohybovým aktivitám.
- Obsah:** Motivované pohyby rozprávaním o chlapčekovi, ktorý nechcel chodiť do školy. Napr. takto: Janko bol dobrý chlapec. Všetko si vedel urobiť sám. Ráno o 7-mej ho vždy príde zobudiť mamička. Janko otvorí okno, lebo vie, že mamička ho vyzve: "Tak čo, Janíčko, zacvičíme si?" Dvojice cvičia jednoduché cviky a dýchacie cvičenia vo dvojiciach.
- Metóda:** Skupinové cvičenia v dvojiciach.
- Záver:** Ako sa vám, deti, páčilo v škole? Rozprava s deťmi, pochvala detí a pozdrav na rozlúčku.

Poznámka: Jednotlivé fázy trvajú 20 minút s 5 minútovou prestávkou, teda 1 vyučovaciu hodinu tvoria 2 fázy. Potom nasleduje riadna prestávka podľa školského zvonenia. Pripúšťa sa aj iný časový rozvrh, podľa rozhodnutia učiteľky.

Klady a nedostatky projektu

Predpokladajú sa:

- a) Kladné aspekty. Deti - vzhľadom na začiatok školskej výučby - po počiatkových rozpakoch spôsobených novosťou metódy, budú reagovať veľmi živo a aktívne. Budú kladne motivované a vcítia sa do vyučovania.
- b) Vyučovanie umožní poznávať jednotlivých žiakov a v duchu diferencovať ich psychologickú typológiu a schopnosti.
- c) Zákonite sa prejaví aj negatíva. Deti budú pravdepodobne skoro unavené. Bude potrebné - v dôsledku nekoncentrácie - robiť prestávky, oživovať atmosféru a odstraňovať únavu. Prejaví sa aj slabá odolnosť pre školskú prácu (výnimku môžu tvoriť deti, ktoré mali dlhodobú prípravu v materskej škole).